

Makeyan a ostatní proti Arménii, rozsudek ze dne 5. 12. 2019 - K upřednostnění výpovědi svědka ze stadia přípravného řízení

Stěžovatel: Makeyan a ostatní

Žalovaný stát: Arménie

Číslo stížnosti: 46435/09

Datum: 05.12.2019

Článek Úmluvy: čl. 6 odst. 1

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: dokazování/důkaz/důkazní břemeno, odůvodnění, spravedlivý proces, svědek

Český právní řád: čl. 36 Listiny základních práv a svobod
§ 211 odst. 3, § 125 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

Významnost: 3

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 3/2020

Makeyan a ostatní proti Arménii, rozsudek ze dne 5. 12. 2019

K upřednostnění výpovědi svědka ze stadia přípravného řízení

Autorský komentář:

Právu obviněného na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy neodporuje vydání odsuzujícího rozsudku založeného na usvědčující výpovědi svědka ze stadia přípravného řízení, pokud vnitrostátní soud v jeho odůvodnění přesvědčivě vyloží, že existovaly dostatečně pádné důvody k jejímu upřednostnění vůči odlišně vyznívající výpovědi svědka učiněné v hlavním líčení. Přestože Soud (bod 40.) zastává názor, že v zásadě by větší váha měla být přiznávána výpovědi svědka podané v soudním stadiu řízení, nevylučuje, že v konkrétním případě mohou nastat důvody pro postup odlišný. Jelikož rozhodnutí musí obsahovat vyložení přiměřených důvodů, na nichž jsou založena (tzv. princip řádného výkonu spravedlnosti), je nezbytné, aby soud náležitým odůvodněním svých závěrů tomuto požadavku dostál. V případě, že jeho závěry nelze považovat za svévolné nebo zjevně neopodstatněné, nelze očekávat, že by Soud do jeho hodnoticích úvah zasáhl a jeho posouzení zpochybnil [viz například *Moreira Ferreira proti Portugalsku* (č. 2) (GC), č. 19867/12, § 83; a zde citované případy].

Předkládané rozhodnutí Soudu, respektive jím hodnocená rozhodnutí vnitrostátních soudů, jsou

příkladem takového posouzení důkazní situace, které porušení práva upraveného čl. 6 odst. 1 Úmluvy nezaložilo.

SKUTKOVÝ STAV

Trestní stíhání stěžovatelů, ukončené jejich pravomocným odsouzením, bylo vedeno proto, že dne 19.2.2008, kdy se v Arménii konaly prezidentské volby, navštívili jednu z volebních místností, kde se dostali do sporu s předsedou a členy volební komise, jimž vyhrožovali a bránili jim asi 30 minut v práci. Stěžovatelé (zástupci hlavního opozičního kandidáta) tvrdili, že volební místnost navštívili samostatně v průběhu dne a vyjádřili svoje znepokojení s porušováním pravidel, mj. manipulací s volebními urnami a dokumenty.

Během vyšetřování bylo vyslechnuto jedenáct svědků (předseda, zástupce a členové volební komise, kteří vypověděli, že stěžovatelé narušili volební hlasování vyhrožováním členům volební komise) a byly provedeny i konfrontace mezi dvěma stěžovateli a třemi svědky, při nichž tito svědkové setrvali na svých výpovědích.

K hlavnímu líčení před krajským soudem bylo předvoláno devět svědků, z nichž čtyři písemně požádali, aby se nemuseli řízení zúčastnit z obavy z nátlaku, urážení a obtěžování ze strany podpůrců stěžovatelů, pátý podal žádost ze zdravotních důvodů. Všichni tito svědci byli nakonec soudem vyslechnuti. Během hlavního líčení sedm z předvolaných svědků odvolalo svoji výpověď z přípravného řízení s tím, že k ní byli buďto navedeni, nebo jim byla diktována vyšetřovatelem a žádný incident se ve skutečnosti nestal. Jeden ze svědků na svojí výpovědi z přípravného řízení setrval, další neshledal rozdíl mezi poskytnutými údaji.

Krajský soud shledal stěžovatele vinnými a svoje rozhodnutí opřel o výpovědi všech jedenácti svědků z přípravného řízení a záznamy z volební místnosti, podle nichž k žádné manipulaci s volební urnou nedošlo. V odůvodnění svého rozsudku uvedl, že neuvěřil odvolání výpovědí některých ze svědků, neboť tito předtím vyjádřili svoje obavy a nechtěli znovu vypovídat. Jejich výpovědi z přípravného řízení vyhodnotil jako věrohodné.

Stěžovatelé proti odsuzujícímu rozhodnutí podali opravné prostředky, nebyli však úspěšní.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

1. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY
2. Stěžovatelé namítli, že trestní řízení vedené proti nim bylo nespravedlivé, neboť vnitrostátní soudy nevycházely ze stěžejních svědeckých výpovědí učiněných pod přísahou před soudem a namísto nich upřednostnily výpovědi učiněné v přípravném řízení, o nichž svědci uvedli, že byly učiněny pod nátlakem. Odkázali přitom na čl. 6 odst. 1 Úmluvy, který v příslušné části stanoví:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě ... projednána ... soudem...“

28. Vláda popřela, že by k takovému porušení došlo.
29. K přijatelnosti
30. Soud shledává, že tato stížnost není zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy a není nepřijatelná ani z jiného důvodu. Musí být tedy prohlášena za přijatelnou.
31. K věci samé
32. Argumenty stran
33. a) Stěžovatelé
34. Stěžovatelé trvají na tom, že jejich řízení nebylo spravedlivé, protože byli uznáni vinnými, že bránili členům volební komise v práci, na základě svědeckých výpovědí za situace, kdy sedm z

těchto svědků poté, co byly jejich výpovědi stěžovateli úspěšně rozporovány, tyto výpovědi z přípravného řízení stáhlo s tím, že k nim byli buďto navedeni, nebo jim byly diktovány vyšetřovatelem a žádný incident se stěžovateli se nestal.

35. Rozporovali tvrzení vlády, že výpovědi K. H., L. M., S. V., L. Mel., N. H., H. K. a L. S. z přípravného řízení byly podány z vlastní vůle. Odkázali přitom na prohlášení těchto svědků předložená Soudu, v nichž potvrdili, že jejich výpovědi z přípravného řízení nebyly pravdivé a trvali na výpovědích, které podali před soudem.
36. Pokud jde o vládou zmíněné žádosti několika svědků, aby se nemuseli dostavit na soud, stěžovatelé uvedli, že příslušné svědky je přinutily napsat policejní orgány. V této souvislosti poukázali na písemné prohlášení S. P., který se hlavního líčení nezúčastnil, předložené Soudu, v němž uvedl, že mu vyšetřovatel řekl, že by bylo pro něj lepší, kdyby k soudu nechodil a nevypovídal, aby se vyhnul problémům. Uvedené žádosti byly každopádně zamítnuty soudem údajně proto, aby měli stěžovatelé možnost dostatečně výpovědi těchto svědků rozporovat. Přesto pak soud nevzal v potaz, když ti sami svědci své výpovědi odvolali, a uzavřel, že tak učinili pod tíhou týchž externích vlivů, které tyto svědky vedly k podání neúspěšných žádostí, aby nemuseli vypovídat před soudem. Došlo tak k výsledku, který byl zároveň absurdní a pro stěžovatele nespravedlivý.
37. Souhrnně řečeno, stěžovatelé namítli, že byli odsouzeni výhradně na základě výpovědí svědků. Přestože krajský soud odkázal na záznamy z volební místnosti, tyto nepředstavovaly dostatečně průkazný důkaz, že stěžovatelé bránili volební komisi v práci. Rozporovali, že jim poskytnutá možnost napadnout výpovědi svědků u soudu se stala bezcennou, neboť krajský i odvolací soud výsledné důkazy ignorovaly, když nespravedlivě upřednostnily výpovědi svědků K. H., L. M., S. V., L. Mel., N. H., H. K. a L. S. z přípravného řízení, před jejich odvoláním těchto výpovědí u soudu.
38. b) Vláda
39. Vláda uvedla, že předmětné výpovědi z přípravného řízení byly učiněny dobrovolně, byly náležitě přezkoumány soudem a stěžovatelé, kteří byli zastoupeni obhájci, měli dostatečnou možnost dotčným svědkům klást otázky. Výpovědi těchto sedmi svědků před soudem zásadně odporovaly jejich výpovědím učiněným během vyšetřování a pozdější výpovědi byly řádně připuštěny jako důkazy a pečlivě zhodnoceny soudcem.
40. Poukázala, že K. H., L. M., L. Mel. a S. V. v průběhu vyšetřování učinili více než jednu výpověď usvědčující stěžovatele. L. M., N. H. a S. V. navíc svoje výpovědi potvrdili, když byli znovu vyslýcháni jiným vyšetřovatelem, který případ převzal v březnu 2008. Mimoto měli první a druhý stěžovatel možnost klást L. M. a S. V. otázky během konfrontací, které byly provedeny během vyšetřování. L. M. a S. V. však svoje počáteční výpovědi během těchto konfrontací znovu potvrdili.
41. Vláda poznamenala, že N. H., S. V., L. M. a L. S. předložili předsedovi senátu písemné žádosti o povolení nezúčastnit se příslušných hlavních líčení, neboť se obávali, že budou uráženi a napadáni skupinami lidí podporujícími stěžovatele. Soud shledal, že svědci odvolali svoje předchozí výpovědi v důsledku psychologického tlaku vyvíjeného stěžovateli a jejich podporovateli, a nepovažoval proto jejich odvolání za věrohodné. Krom toho rozsudek krajského soudu odkazoval mimo jiné na výpovědi S. H. a V. G., kteří svoje usvědčující výpovědi z přípravného řízení potvrdili, a výpovědi V. G. a G. G. z přípravného řízení, které byly čteny.
42. Posouzení soudem
43. a) Obecná východiska
44. Soud znovu zdůrazňuje, že přestože čl. 6 odst. 1 zaručuje právo na spravedlivý proces, nestanoví žádná pravidla pro přípustnost důkazů nebo způsob, jakým mají být důkazy hodnoceny, neboť se jedná o otázky, které jsou primárně regulovány vnitrostátním právem a vnitrostátními soudy [viz mezi mnoha dalšími Bochan proti Ukrajině (č. 2) (GC), č. 22251/08, § 61, ECHR 2015; Moreira Ferreira proti Portugalsku (č. 2) (GC), č. 19867/12, 11.7.2017, § 83].

45. Soudu běžně nenáleží k přezkumu otázky jako například váha přisuzovaná vnitrostátními soudy jednotlivým důkazům nebo zjištěním či zhodnocením, která jsou jim předložena k posouzení. Soud by neměl vystupovat jako čtvrtá instance, a proto nebude podle čl. 6 odst. 1 zpochybňovat posouzení vnitrostátních soudů, pokud nelze jejich závěry považovat za svévolné nebo zjevně neopodstatněné [viz *Moreira Ferreira* (č. 2), cit. výše, § 83; a zde citované případy].
46. Soud také zdůrazňuje, že podle ustálené judikatury zrcadlí princip spojený s řádným výkonem spravedlnosti, by měly rozsudky soudů a tribunálů obsahovat přiměřené důvody, na nichž byly založeny (tamtéž § 84).
47. Pokud jde konkrétně o otázku hodnocení důkazů svědeckými výpověďmi, úkolem Soudu podle Úmluvy není rozhodnout, jestli byly výpovědi svědků správně připuštěny jako důkazy, ale spíše posoudit, zda bylo řízení jako celek – včetně způsobu, jakým byly důkazy získány – spravedlivé (viz mezi mnoha dalšími *Doorson* proti Nizozemsku, 26.3.1996, § 67, *Zprávy 1996 II*; *Edwards* proti Spojenému království, 16.12.1992, § 34, *Série A č. 247 B*).

Soud v minulosti zdůraznil, že pojem spravedlivého a kontradiktorního řízení předpokládá, že soud by v zásadě měl přikládat větší váhu výpovědi svědka učiněné před soudem než záznamu jeho či její výpovědi z přípravného řízení vyhotoveného obžalobou, pokud nejsou dobré důvody pro odlišný postup. Krom dalších důvodů je to proto, že výslech v přípravném řízení je primárně proces, během kterého státní zastupitelství sbírá informace pro přípravu na soudní řízení, aby podpořilo obžalobu před soudem, zatímco soud, který řízení vede, je povolán k tomu, aby rozhodl o vině obviněného po spravedlivém zhodnocení všech důkazů skutečně předložených v soudním řízení jejich přímým provedením před soudem. Soud proto musí přezkoumat, jestli vnitrostátní soudy odůvodnily svoje rozhodnutí ve vztahu k jakýmkoli námitkám stran provedených důkazů (viz zejména *Huseyn* a další proti Ázerbájdžánu, č. 35485/05 a 3 další, 26.7.2011, § 211).

1. b) Použití na projednávanou věc
2. Na úvod Soud poznamenává, že okolnosti projednávaného případu jsou odlišné od několika případů, v nichž v minulosti přezkoumával, jestli se principy vztahující se k nepřítomnému svědkovi použijí na situaci, kdy svědek odvolá svoji výpověď učiněnou v přípravném řízení, nebo při křížovém výslechu u soudu tvrdí, že si již na skutečnosti nepamatuje [viz například *Vidgen* proti Nizozemsku (rozh.), č. 68328/17, 8.1.2012, § 34-43; *Bondar* proti Ukrajině, č. 18895/08, 16.4.2019, § 74-82, s dalšími odkazy].

Klíčovým rozdílem je, že stěžovatelé měli ve skutečnosti v projednávaném případě během soudního líčení možnost klást dotčeným svědkům otázky, avšak soudy nakonec jejich odsouzení založily na výpovědích těchto svědků z přípravného řízení, přestože je v řízení před soudem odvolali.

Projednávaný případ proto není o odsouzení osoby na základě odvolané výpovědi nepřítomného svědka. Otázkou pro Soud je, zda bylo trestní řízení celkově spravedlivé s ohledem na použití odvolaných výpovědí z přípravného řízení jako důkazů proti stěžovatelům.

42. Soud zjišťuje, že odsouzení stěžovatelů bylo založeno na výpovědích z přípravného řízení následujících jedenácti svědků: S. H., K. H., L. M., S. V., L. Mel., V. G., N. H., H. K., L. S., G. G. a S. P. Přestože rozsudek krajského soudu zmínil také záznamy z volební místnosti, tyto neobsahovaly žádné informace o trestném činu přisuzovaném stěžovatelům, ale spíše záznamy relevantní ve vztahu k volebnímu procesu (viz bod 20).
43. Soud poznamenává, že devět z výše zmíněných svědků – jmenovitě S. H., K. H., L. M., S. V., L. Mel., V. G., N. H., H. K. a L. S. – bylo předvoláno, aby se zúčastnili soudního líčení proti stěžovatelům, což učinili. Poznamenává dále, že když byli vyslýcháni u soudu, K. H., L. M., S. V., L. Mel., N. H., H. K. a L. S. svoje výpovědi z přípravného řízení, v nichž předtím stěžovatele obvinili, odvolali s tím, že byli buďto navedeni, nebo jim byla výpověď diktována vyšetřovatelem

(viz body 17. a 19.).

44. Soud shledává, že ve spisovém materiálu není nic, co by podporovalo závěr, že vyšetřovatel v přípravném řízení vyvíjel na K. H., L. M., S. V., L. Mel., N. H., H. K. a L. S. nezákonný tlak, krom jejich prohlášení před soudem a tímto Soudem, stejně jako v písemných prohlášeních S. P., která byla Soudu předložena stěžovateli (viz body 19., 31. a 32.). Soud dále shledává, že stejně tak není v předložených podkladech ničeho, co by naznačovalo, že předmětných sedm svědků vzneslo jakoukoli stížnost na vnitrostátní úrovni v tom směru, že jejich výpovědi byly v přípravném řízení získány nezákonně (viz na rozdíl od Huseyn a další, cit. výše, § 208-210). Významné je, že L. M. a S. V. potvrdili svoje přechodí výpovědi, když byli během vyšetřování podrobeni křížovému výslechu prvním a druhým stěžovatelem (viz bod 15.).
45. Důležité je také poznamenat, že stěžovatelé mohli připuštění výpovědi z přípravného řízení dotčených sedmi svědků napadnout a vznést argumenty pro jejich vynětí z důkazů pro jejich nespolehlivost [viz Sahakyan a Mkrtchyan proti Arménii (rozh.), č. 57687/09, 63452/09 a 63455/09, 1.10.2013, § 106 a 107; Cutajar proti Maltě (rozh.), č. 55775/13, 23.6.2015]. Nelze proto říct, že by práva obhajoby nebyla během řízení zajištěna. Skutečnost, že sporné důkazy nakonec vyloučeny nebyly, tento závěr nemění.
46. Za okolností, kdy K. H., L. M., S. V., L. Mel., N. H., H. K. a L. S. odvolali svoje výpovědi z přípravného řízení - přičemž některé z nich byly již potvrzeny během křížového výslechu v průběhu vyšetřování - zatímco alespoň jeden svědek, jmenovitě V. G., potvrdil obsah své výpovědi z přípravného řízení pod přísahou (viz bod 19.), musel krajský soud zvolit mezi rozpornými verzemi událostí ve volební místnosti. Měl tu výhodu, že slyšel ústní svědectví všech sedmi výše zmíněných svědků a mohl pozorovat jejich chování, když byli podrobeni křížovému výslechu stranami. Učinil poté vlastní zhodnocení provedených důkazů, včetně žádostí dříve podaných některými z dotčených svědků, kteří žádali, aby se nemuseli líčení zúčastnit ze strachu z neblahé odezvy podpůrců stěžovatelů (viz bod 18.). Při volném hodnocení důkazů dospěl krajský soud k závěru, že výpovědi z přípravného řízení jsou věrohodnější. Vzal v úvahu především tu skutečnost, že tito svědci odvolali svoje dřívější výpovědi pod tíhou vnějšího vlivu, a že byli podrobeni psychologickému tlaku podpůrců stěžovatelů (viz bod 20.).
47. Soud v tomto směru znovu zdůrazňuje, že hodnocení důkazů je v první řadě věcí v pravomoci vnitrostátních soudů. Soud proto nebude podle čl. 6 odst. 1 zpochybňovat hodnocení vnitrostátních soudů, pokud nelze jejich závěry považovat za svévolné nebo zjevně neopodstatněné [viz Moreira Ferreira (č. 2), cit. výše, § 83]. Soud nadto v přecházejících případech shledal, že když je před vnitrostátní soudní orgány postaveno více rozporných verzí pravdy poskytnutých jednou osobou, nezpůsobuje konečné upřednostnění výpovědi z přípravného řízení před výpovědí učiněnou před soudem samo o sobě problém ve vztahu k celkové spravedlivosti řízení, pokud je toto upřednostnění odůvodněné a výpověď byla osobou podána dobrovolně [viz Camilleri v. Malta (rozh.), č. 51760/99, 16.3.2000].

Při vzetí v úvahu, že žádný ze svědků si nestěžoval na vnitrostátní úrovni na jakoukoli formu nátlaku, natožpak špatného zacházení ze strany vyšetřujících orgánů, a že určití svědci vznesli obavy z nátlaku podpůrců stěžovatelů jako důvod pro nezúčastnění se soudního líčení, zatímco alespoň jeden svědek plně potvrdil verzi událostí popsanou v jeho dřívější výpovědi, Soud shledává, že důvody, poskytnuté soudem pro přiznání větší váhy výpovědím z přípravného řízení dotčených sedmi svědků, byly dostatečné pro uspokojení příslušných kritérií stanovených judikaturou Soudu (viz bod 40.).

Za této situace a po zhodnocení předložených podkladů jako celku Soud neshledal, že by závěry krajského soudu potvrzené Trestním odvolacím soudem bylo možné považovat za svévolné nebo zjevně neopodstatněné. Krajský soud stěžovatele odsoudil na základě vlastního uvážení při hodnocení všech provedených důkazů, a jak bylo zmíněno výše, poskytl pro svoje rozhodnutí odůvodnění. Soud proto uzavírá, že proces stěžovatelů jako celek splnil standard spravedlivosti

vyžadovaný čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

48. Nedošlo tudíž k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud

1. Prohlašuje stížnost za přijatelnou;
2. Rozhoduje, že nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

(Zpracovali JUDr. Ivo Kouřil a Mgr. Bc. Kamila Tokošová)